

СЛОВО ПРО УЛАСА САМЧУКА:

Кафедрою української мови і літератури організовано і проведено чергові Самчуків читання з нагоди 110-ї річниці від дня народження майстра українського письменства. Зі вступним словом до присутніх звернулася кандидат філологічних наук, доцент І.М.Комінярська. У своїй презентації вона коротко наголосила на ключових моментах життя і творчого шляху письменника, які були синтезом "батькового духу і материни неграмотної філософії", ізупинилася на спогадах про Уласа Самчука із розповідей його сучасників.

Після вступного слова І.М.Комінярська запросила до виступів студентів-науковців, які працюють на базі науково-дослідної лабораторії "Улас Самчук і Борис Харчук: художній літопис ХХ століття".

Інна Ісаєнко охарактеризувала "Модель українського світу в трилогії "Волинь" Уласа Самчука"; Марія Мінковська зробила аналіз "Мовної палітри роману У.Самчука "Гори говорять"; Мар'яна Парастюк зупинилася на темі "Діалекти Волинського краю — мовна організація художнього тексту в романі Уласа Самчука "Юність Василя Шеремети"; Мар'яна Бабій розкривала "Духовну атмосферу Волинського краю у романі Уласа Самчука "Дермань"; презентацію "Українська еміграція та Улас Самчук" запропонувала Софія Шандрук. Всі ці дослідники — представники 12-ДПКс групи — працювали під науковим керівництвом І.М.Комінярської. А завершив наукові розвідки виступ студентки 31-А групи Ольги Чохрій, яка виокремила з

таборової літератури "Образ Івана Мороза в романі Уласа Самчука "Темнота" (науковий керівник — кандидат філологічних наук, доцент О.В.Пасічник).

Кандидат філологічних наук, професор кафедри О.В.Василишин розповів про дослідження науковців-самчукознавців, серед яких наголосив на працях Р.Т.Гром'яка і Г.І.Чернихівського. Завідувач кафедри, кандидат філологічних наук, доцент І.О.Волянчук зауважила, що 21 лютого вже 15 рік поспіль відзначається Міжнародний день рідної мови, тому на цьому літературному святі ми вшановуємо й українське слово, за допомогою якого були

меморіального музею Уласа Самчука приїхали учні та вчителі Шумщини та Кременеччини.

Долучилися до вшанування «українського Гомера ХХ століття» члени наукової лабораторії «Творчість Уласа Самчука та Бориса Харчука: художній літопис ХХ століття» нашої академії на чолі з її науковим координатором, кандидатом філологічних наук, доцентом Олегом Василюком.

Студенти академії та учні Кременецького ліцею ім.Уласа Самчука разом зі своїми наставниками, кандидатом філологічних наук, доцентом Іриною

Комінярською, педагогами Вірою Трачук і Тетяною Дітярчук, відвідали музей письменника, на власні очі побачили раритетні видання знаменитої «Волині» у перекладах польською та англійською мовами, пожовкли від часу сторінки газети «Волинь», портативну друкувальну машинку, диктофон, фотоапарат, нотатники, ручки, окуляри, візитки, листи тощо. Незабутнє враження справила унікальна бібліотека письменника з автографами побратимів по перу в еміграції.

У тематично прикрашеній залі гостям було запропоновано літературно-музичну композицію, присвячену видатному землякові та Героям Небесної Сотні. Перед присутніми виступили аматори сцени із Шумська та учні Тілявського НВК.

Друга частина ювілейних урочистостей пройшла у форматі «круглого столу», де виступили і студенти нашої академії Інна Ісаєнко («Модель українського світу»), Софія Шандрук («Образ Івана Мороза за романом Уласа Самчука «Темнота») та Ольга Чохрій («Українська еміграція та Улас Самчук»).

Координатор наукової лабораторії, доцент Олег Василюшин наголосив на внескові українське самчукознавство науковців Степана Пінчука, Гаврила Чернихівського, Романа Гром'яка, Мойсея Гона.

ДУХОВНА АТМОСФЕРА ВОЛИНСЬКОГО КРАЮ У РОМАНІ УЛАСА САМЧУКА «ДЕРМАНЬ»

Мар'яна БАБІЙ

Улас Самчук (1905–1987) — один із найвизначніших письменників ХХ століття, який залишив українцям багату літературну спадщину: блискучі романи, оповідання, мемуари, більше сотні не менш талановитих публіцистичних і літературно-критичних праць. Для української літератури Улас Самчук цінний передусім як майстер епічних полотен, якому вдалося на філософському та історіософському рівнях узагальнити долю України в часі та просторі, створити цілісну концепцію формування українця нового типу, «конкістадора рідної землі», здатного відродити національну духовність і здобути незалежну українську державу.

Творчість У. Самчука — це багатий неоціненний матеріал для вивчення і духовного збагачення кожної людини. Його високохудожній доробок постійно перебуває в центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників.

Дермань (нині село Здолбунівського району Рівненської області) розкинувся вздовж річки Устя у багатьох балках з різними назвами кутків. Вперше Дермань згадано 30 вересня 1497 р. в дарчому документі литовського князя Олександра, який надав князеві К. І. Острозькому двори Дермань і Лебеді. Наприкінці XV ст. було побудовано монастир, який тривалий час був осередком культури, книгодрукування. За князя Костянтина Костянтиновича монастир значно розрісся, перш за все стараннями його управителя, друкаря Івана Федоровича. В 1602 р. з благословення патріарха Мелетія в монастирі засновано школу, друкарню, в якій вийшло кілька цінних книг, серед них «Октоїх», або «Осмогласник» (1604 р.), один із рідкісних примірників якого зберігають у Львові.

Культурно-освітній сторінка Дерманя, крім Івана Федоровича, пов'язана з діяльністю Дем'яна Наливайка, Івана Борецького, Мелетія Смотрицького, ряду інших просвітителів. Незважаючи на часи упадку, культурно-освітні традиції тут жили, передавалися із покоління в покоління. Мабуть, це привело в українську літературу і видатного прозаїка Уласа Самчука, й письменника-перекладача Миколу Хомічевського, відомого під псевдонімом Борис Тен.

У такому славнозвісному Дермані 20 лютого за новим, або 7 лютого за старим стилем 1905 р. народився Улас Олексійович Самчук. Визначаючи місце Дерманя в його долі і житті, письменник занотував: «Дермань для мене — центр центрів на планеті. І не тільки тому, що десь там і колись там я народився... Але також тому, що це справді «село, неначе писанка», з його древнім Троїцьким монастирем, Свято-Феодорівською учительською семінарією, садами, парками, гаями, яругами, пречудовими переказами та легендами». А устами головного героя роману «Дермань» о. Дормидонта Улас Самчук твердить, що Дермань — це найкраще місце на землі.

Світ дитинства на все життя заповнив уяву У. Самчука і постійно живив його творче натхнення, виливався на папір у багатьох, якщо не в усіх, романах письменника. Будучи за типом художнього мислення митцем-реалістом, У. Самчук постійно і наполегливо відтворював у своїх книгах типи й пейзажі,

топографію та духовне життя рідного села.

Старовинне родинне гніздо — з того дерманського кутка, що звався так промовисто Запоріжжя, писав у спогадах У.Самчук, «...мало для мене також велике чуттєве, емоційне значення, воно було пов'язане з великою містерією, про нього було багато легенд та переказів, його предки походили з запорожців, вони викликали в мене уяву про їх романтичне минуле, нагадували чимось вікінгів, і навіть ці їх нащадки — Бухали, Балаби, Середи та мої Гуци — здавалися мені іншими від решти наших селян».

Незавершений роман «Дермань» надруковано на 115 сторінках машинописного тексту, зліва, поруч із назвою роману, продубльовано рукою письменника: «Дермань» (роман у двох частинах). Городок біля Львова. Черновик». Надрукована і дата: 21 лютого 1944, яка зафіксувала початок роботи над цим твором. Письменник написав лише перших вісім розділів, які сприймаються широкою й колоритно виписаною експозицією до великого епічного роману — традиційного для письменника жанру. Це надзвичайно яскрава реалістична картина життя дерманців на зламі двох століть із захоплюючими мандрівками в минулину. Це Дермань із Запоріжжям, з навколишніми селами, шляхами, урочищами, річечками, ставками, млинами і, звісно, з майстерно вимальованими персонажами.

Перед нами розгортаються картини життя дерманців, які й манерою описів, і типами, і реалістично-побутовими епізодами нагадують його славнозвісну «Волинь». У творі наявна точна історико-хронологічна визначеність часу дії: тисяча дев'ятсотий і тисяча дев'ятсот перший роки.

Автор зазначає, що уже на цей час у Дермані була двоповерхова школа, а «більшість дерманських чоловіків знають читати і писати, кожний при потребі може навіть прочитати в церкві апостола, а старий Довбенко пішов навіть так далеко, що завіз у церкві хор і при потребі може замінити самого дяка».

Була у Дермані й учительська семінарія, де навчалося багато парубків, «одягнуги у темно-сині одяги, з понапинутими кашкетками, на котрих блищали якісь ознаки. На них почали казати «учиніки». Кожної суботи чи неділі вони супроводжували урочистими піснеспівами церковну службу, а з вікон будинку, де вони проживали, «все щось таке грали та грали (на скрипках), не яку тобі польку чи козака, чи пісню яку, а щось таке, що й не розбереш».

Центром духовного життя дерманців була парафіяльна церква, яка стала справжнім храмом культури, естетичного виховання, формування особистості. У церкві о.Дормидонт Іваницький «завів братство. Братчики і сестрички. Все це старші порядні господарі і господині, що кожної служби мають стояти з горящими свічами, коли читають апостола чи Євангеліє, півкругом, сестрички поліво, братчики поправо. Сестрички ще дбають, щоб у церкві було чисто, прибрано, були рушники, квіти, ризи. Щоб на іконах не заводилось павутиння, щоб все було поправне. Братчики натовість мусіли дбати за скарбницю церковну і за добрий тон у церкві».

До церкви йшли святково одягнені молоді і старі, дівчата, хлопці. «Молоді люди не стоять спокійно в церкві. Вони весь час проходять від монастиря до «прихода» і назад. Це така прогулянка. Тут можна кого побачити, себе показати, почванитись гарним одягом, позалицятися». Хоровий церковний спів приносив насолоду кожному. У церкві співали два хори: один на

крилосі, інший — на хорах. Під орудою досвідченого регента Владевича хористи виконували «Херувимську» Д. Бортнянського, молитви «Вірую», «Заповіді блаженства».

У. Самчук зазначає, що служба приємно впливає на присутніх, і «всі добрішають, стають лагіднішими». Після Божої служби люди не поспішали додому, а групами розходилися по церковному дворі. Чоловіки, статечно вітаючись, обговорювали сільські новини, погоду, прогнози на врожай, обмінювалися думками про події у світі. Юнаки і дівчата, розділившись на гурти і пари, прогулювалися від церкви до монастиря. У їхніх розмовах і спілкуванні автор вбачав уміння вести діалог, знайомитися, вирішувати господарські та особисті справи.

Отець Дормидонт, як добрий господар, вирішує перебудувати церкву. Будували усім селом: і грішми, і продуктами, і працею. До церкви домурували високу дзвіницю, вивели велику баню, зробили навколо церкви залізну огорожу з мурованими стовпчиками. Також «зробили велику залу, де в неділю та свята братчики та сестрички можуть зібратися, «поснідати з доброю чаркою і поспівати».

Надзвичайно важливим для розуміння роману є зображення будинку отця Дормидонта Іваницького. Дім, у якому знаходиться кімната-салон Дормидонта, має свій реальний відповідник (як, до речі, реальним є і прізвище та ім'я його власника). Це будинок, у якому народився Борис Тен, видатний український перекладач.

Таким чином, цінність роману У. Самчука «Дермань» найперше визначається його документальною основою. Письменник у традиційній для нього реалістично-побутовій манері відтворює селянське життя рідного села Дермань початку ХХ століття, передає ту духовну атмосферу, яка вплинула на світогляд його земляків. Духовна атмосфера волинян у романі Уласа Самчука «Дермань» представлена автором в такій формулі: самозаквилення в історію, християнську сутність, минуле народу, традиції та мову.